

L' étranger, c'est mon ami...

Intercultureel onderwijs in Vlaanderen

Kristel De Wulf

In Brussel wil ik voortdurend uitingen van Vlaamse, Waalse, Arabische, Berberse cultuur leren kennen, liefst zonder toeristisch-exotische franje. Niemand zal mij verplichten of verbieden na grondige kennisname van het andere, het niet voor de hand liggende, mijn moedertaal of mijn zin voor de Vlaamse schilderbarokkunst overboord te gooien. Alleen is de kans gelukkig groot dat vanuit een bredere en ruimere horizon een aantal tot normen vergroeide gewoonten op losse schroeven worden gezet, en indien de kloof tussen denken en doen wordt gedicht, ze ook in onbruik geraken.

*Wouter Hessels
in 'Teater maken in een multiculturele kontekst'
De Morgen, 17 januari 1995*

ndanks de toenemende onverdraagzaamheid in sommige kringen, komen steeds meer stemmen op om het verrijken van onze multiculturele samenleving meer aan bod te laten komen. Wouter Hessels doet in zijn artikel een oproep aan theatermakers om in te spelen op de realiteit rondom hen en anderen wakker te maken voor de waarde van elk verhaal, elke stem. In het onderwijs worden al enkele jaren initiatieven genomen om leerlingen de waarde van multiculturalisme te laten ervaren via het intercultureel onderwijs (ICO). In dit interview met de pedagogisch begeleiders Filip Paelman (basisonderwijs van het Katholieke net) en Gil Thys (secundair onderwijs van

Steden en Gemeenten) schetsen ze het belang van ICO en lichten ze de wijze toe waarop ICO binnen het onderwijs een plaats krijgt.

FILIP PAELMAN: ICO is een essentieel onderdeel van het Onderwijsvoorrrangsbeleid (OVB). Het OVB is een geïntegreerd pakket: het omvat onderwijsvoorrrang, ICO, Onderwijs in Eigen Taal en Cultuur, en Onthaal voor Anderstalige Nieuwkomers. ICO is dus geen vak apart, maar een deel van het pakket. Er moet rond alle onderdelen van het OVB tegelijk gewerkt worden om resultaat te bereiken.

OVb basisonderwijs

Om in te stappen in het OVb moet een school aan een aantal voorwaarden voldoen: 10% of 20 migranten per vestigingsplaats en binnen de VFIK-gemeenten gevestigd zijn. Als je instapt, moet je een aanwendingsplan indienen. Daar moet men voor het basisonderwijs rond vier terreinen werken:

1. onderwijsstimulering: NT2;
2. onderwijsstimulering: zorgverbreding;
3. onderwijsactivering: werken aan factoren rond de school nl. ouders, buurt = schoolopbouwwerk;
4. ICO.

OVb eerste graad secundair onderwijs

Voor de eerste graad van het secundair onderwijs bevat het aanwendingsplan drie actieterranen met zeven verplichte onderdelen en één facultatief deel, met name OETC:

1. Nederlands als tweede taal (NT2);
2. Nederlands als instructietaal (NIT);
3. studiebegeleiding;
4. differentiatie en remediëring;
5. schoolopbouwwerk;
6. intercultureel onderwijs (ICO): teamwerk - ICO thema's;
7. intercultureel onderwijs (ICO): binnen vakken;
8. onderwijs in eigen taal en cultuur (OETC).

OVb tweede graad secundair onderwijs

Binnen de tweede graad van het secundair onderwijs onderscheidt het project drie acties:

- **toeleiden:** informatie geven over de studie en beroepskeuze aan de ouders en de leerlingen van de eerste graad en ze stimuleren om voor TSO of ASO te kiezen als dat tot de mogelijkheden behoort;
- **ondersteunen:** begeleiding van de leerlingen met aandacht voor Nederlands als instructietaal, studiebegeleiding, differentiatie en remediëring, schoolopbouwwerk, en intercultureel onderwijs;
- **uitstroom:** het bijhouden en opvolgen van de doorstroming van de leerlingen op het einde van de tweede graad, bij de overgang naar de derde graad, en de ondersteuning in de derde graad.

Bij de ondersteuning van de leerlingen is de rol van de mentor zeer belangrijk. Hij staat in voor de persoonlijke begeleiding van maximaal acht doelgroepleerlingen. Daartoe voert hij op een systematische manier gesprekken met elke doelgroepleerling om problemen zo snel mogelijk te signaleren en aan te pakken. Hij wordt daarbij ondersteund door het PMS-centrum via regelmatig gezamenlijk overleg. Er wordt van de school verwacht dat ze in dat kader een overeenkomst afsluit met een PMS-centrum.

GIL THYS: Scholen zelf ervaren OVB ook als een geheel. Elke pijler moet grondig uitgebouwd worden om effect te hebben. Scholen voelen het gemis als één pijler minder goed draait; de uitbouw ervan is noodzakelijk om de rest van de werking viot te krijgen.

FILIP PAELMAN: 'ICO hoort op elke school thuis,' benadrukt de minister van onderwijs in een omzendbrief, maar die uitspraak wordt door vele scholen niet gelezen, omdat bovenaan de omzendbrief volgende titel prijkt: 'Richtlijnen voor onderwijsbeleid ten aanzien van migranten.' Scholen zonder migrantenleerlingen komen er vaak niet aan toe om de omzendbrief te lezen. ICO dringt dus bijna niet door in scholen buiten het OVB. Er wordt wel veel sensibilisering rond gedaan en scholen besteden er sporadisch aandacht aan, maar ICO is niet structureel aanwezig in het hele onderwijs.

We leven in een multiculturele samenleving. Waarom wordt er dan gesproken over intercultureel onderwijs?

GIL THYS: Interculturalisme is een aanvulling bij multiculturalisme. Het laatste brengt een aantal verschillende elementen samen en maakt er één geheel van. Interculturalisme staat meer open voor de verschillen. Het wil niet gelijkmakend, éénmakend werken. Het wil oog hebben voor verschillen en de gevolgen daarvan.

ICO heeft als doel leerlingen kritisch te laten nadenken, hen een kritische instelling in interculturele context te bieden: er zijn andere manieren voor de invulling van een aantal antwoorden op universele vragen, zaken die in verschillende culturen op een andere manier beantwoord worden. ICO wil die verschillende benaderingswijzen duidelijk maken en tegenstellingen tot hun ware proporties terugbrengen en kaderen; uitingen van andere culturen plaatsen binnen hun context zodat ze meer betekenis krijgen. Zo wil het onbegrip vermijden.

Hoe ruim moet intercultureel onderwijs gezien worden? Omvat het alleen culturen die aanwezig zijn in de omgeving?

GIL THYS: Bij intercultureel onderwijs is die aanwezigheid van andere culturen niet noodzakelijk. ICO beperken tot de aanwezige culturen is een verenging, want dat leidt dikwijls tot het zoeken naar verschilpunten en tegenstellingen in de culturen die voorhanden zijn.

Is er dan nog een verschil met mondiale vorming?

GIL THYS: Mondiale vorming kadert oorspronkelijk - voor zover ik het weet - veeleer in de belangstelling voor en de bewustwording van de situatie van ontwikkelingslanden. Dat omvat dan sociaal-economische factoren, geschiedenis, maatschappelijke invloeden,... Een onderdeel daarvan, de cross-culturele benadering, vind je nu in ICO terug. Dat maakt de herkenbaarheid en de persoonlijke betrokkenheid groter.

Wanneer de cultuur van migranten aan bod komt, wordt dan gekeken naar de cultuur van het land van herkomst of de cultuur die de migranten hebben meegebracht en verder ontwikkeld in het land waar ze leven?

FILIP PAELMAN: ICO heeft als doel dat alle kinderen zich goed voelen op school, dat ze allemaal met hun ervaringen naar school kunnen komen. ICO wil de kinderen geborgenheid geven. Het heeft veel te maken met de betrokkenheid, het welbevinden op school. Als een kind bijvoorbeeld henna op de handen heeft en het wil daar iets over vertellen, kan je daar als leerkracht ruimte voor scheppen. Als het kind dat niet wil, hoeft het ook niet. Een kind weet vaak niet veel af over de achtergronden van zo'n gebeurtenis. Het heeft het gewoon meegeemaakt. Bekijk die zaken altijd in het kader van het welbevinden, de betrokkenheid van het kind bij de school.

GIL THYS: Er is geen sprake van ICO als het zich enkel richt op de landen van herkomst. Dat is namelijk niet de cultuur van de kinderen maar van hun ouders of grootouders. Die kloof brengt vaak problemen mee voor de kinderen. Bovendien wordt er ook dan weer toegespitst op de verschillen, nl. WIJ en ZIJ: bij ons doen ze dat zo, hoe doen ze dat bij jullie? doen ze dat daar nog zo? Die denkwijze houdt een zeker finalisme in: onze cultuur is het al dan niet voorlopige eindpunt; welke weg moeten anderen nog afleggen om tot ons eindpunt te komen? Het doel van ICO is juist het relativeren van dat punt waar wij beland zijn.

Scholen mogen niet te vrijblijvend werken. Hoe monocultureler een school is, hoe minder aanleiding er is tot reflectie over de eigen cultuur. En die reflectie staat centraal. De aanwezigheid van migrantenkinderen heeft dus wel degelijk een functie. Ze kan die reflectie stimuleren. Maar ICO mag

daartoe niet beperkt worden, want dan worden tegenstellingen scherper gesteld en de verschilpunten in het daglicht geplaatst. Dat is geen intercultureel onderwijs.

Hoe kunnen scholen rond ICO werken?

FILIP PAELMAN: OVB is niet alleen een geïntegreerd pakket waarin alle pijlers belangrijk zijn, het is ook gedifferentieerd. Elke school kan/moet zijn eigen invulling geven aan OVB. Om de school bij de keuze van invulling te ondersteunen, heeft de werkgroep ICO-basisonderwijs en buitengewoon onderwijs een bundel uitgewerkt met tien vraagstellingen. Scholen bepalen rond welke vraagstelling(en) ze gaan werken. We raden scholen aan om niet te veel te kiezen, maar wat ze kiezen wel grondig uit te werken. Sommige scholen werken aan één vraagstelling, zetten die het volgende jaar voort en kiezen dan een nieuwe vraagstelling om uit te werken.

Tien vraagstellingen en hun relaties

1. Hoe vergroten we de inbreng van leerlingen uit etnische minderheden?
2. Hoe gaan we om met gedragsregels en tucht?
3. Hoe gaan we om met racisme?
4. Hoe verruimen we het schoolwerkplan intercultureel?
5. ICO in de ontwikkelings- en leergebieden;
6. Hoe werken we occasionele interculturele momenten uit?
7. Lezen in intercultureel perspectief;
8. Hoe vergroten we de inbreng van migrantenouders?
9. Imago van de school;
10. Hoe bouwen we de samenwerking uit tussen leerkrachten uit verschillende etnische groepen?

Uit: Intercultureel basis- en buitengewoon onderwijs. Bundel begeleiding.
 Vlaamse Onderwijsraad, Cel Migranten, Jozef II-straat 68, 1040 Brussel

Bij die tien vraagstellingen heeft men altijd de keuze rond welk niveau men gaat werken: op het niveau van de leerkrachten, de leerlingen, of de brede schoolgemeenschap. (Bijvoorbeeld vraagstelling 7: 'het leesondericht intercultureel verruimen', zie bijlage 1.)

Op het niveau van de leerkrachten houdt dat vooral in dat we informatie geven over het bestaande materiaal en hoe je daarmee kan werken. Als je op het niveau van de leerlingen werkt, ga je ervan uit dat de leerkrachten die informatie al verwerkt hebben, of je doet dat samen met hen. Die interculturele elementen worden op een impliciete manier verwerkt in de klas. Met de hele schoolgemeenschap kan je klasoverstijgend, projectmatig werken. Je betreft er de ouders bij, je organiseert bijvoorbeeld een bibliotheekbezoek. Ook via het schoolwerkplan kan je naar de brede schoolgemeenschap werken. In een schoolwerkplan schrijft een school uit wat ze van het eerste kleuterklasje tot het zesde leerjaar op verschillende terreinen gaat presenteren en wil bereiken met haar leerlingen. Dat geldt zowel voor de vakken, de attitudes, houdingen, reglementering,... Het is niet eenvoudig om zoiets op te stellen omdat er soms verschillende meningen aanwezig zijn tussen de verschillende leerkrachten.

Het is zeer belangrijk dat er naar de brede schoolgemeenschap toe gewerkt wordt. Een school moet immers intercultureel ademen. Ze moet gewoon openstaan voor allerlei culturen en moet mogelijkheden bieden dat die culturen op school duidelijk aanwezig zijn, geprofileerd zijn. Culturen moeten op een positieve manier benaderd worden. Verschillende culturen moeten op een zeer natuurlijke manier aanwezig kunnen zijn op school. In het kleuteronderwijs kan bijvoorbeeld met prentenboeken gewerkt worden met gekleurde kindjes. Daar wordt niet speciaal aandacht aan besteed. Het wordt als vanzelfsprekend ervaren. Of in de poppenhoek in de klas zijn

er poppen van verschillende kleuren aanwezig. De kinderen worden daarop niet attent gemaakt.

Interculturalisme moet eigenlijk zeer impliciet aanwezig zijn op school. Het mag af en toe eens expliciet aanwezig zijn, maar dat is te beperkt. Als waardering voor mensen uit verschillende culturen impliciet aanwezig is, kunnen mensen veranderen, kan onderwijs gedragsveranderend werken. Ik geloof niet dat expliciet werken rond interculturalisme gedragsveranderend werkt. Mensen moeten kunnen omgaan met een wereld die intercultureel is, waarin ze dagelijks met interculturele elementen geconfronteerd worden. Een school mag geen kinderen opleiden tot etnocentrische wezens. Scholen moeten zich openstellen voor verschillende culturen. Dat gebeurt niet door ICO als vak aan te bieden of door het er met de voorhamer in te kloppen. Het moet gewoon spontaan aanwezig zijn.

GIL THYS: Voor het bestaan van het Onderwijsvoorrangsbeleid werd er door een aantal leerkrachten uit het secundair onderwijs spontaan al intercultureel gewerkt. Enkele vakken leenden zich daar immers goed toe: godsdienst, zedenleer, aardrijkskunde,... Binnen het OVB moet ICO echter in alle vakken doordringen. Het moet binnen de hele school aanwezig zijn. ICO moet een engagement zijn van de hele school. Een racistische portier aan de schoolpoort kan de zin van ICO tijdens de lessen volledig ondermijnen.

In de eerste graad kunnen scholen kiezen tussen het uitwerken van thema's, of het uitwerken van thema's en het opzetten van minstens één vakwerkgroep. De onderwerpen van de thema's worden in gezamenlijk overleg gekozen. Die thema's worden over de vakken heen uitgewerkt; dat houdt in dat de verschillende vakleerkrachten binnen dat thema voor hun vak een mogelijke inhoud kiezen die in het leerprogramma zit en die ze bij dat thema te pas kunnen brengen. Als

je in de loop der jaren een aantal thema's hebt binnen één schooljaar, zou je in theorie na verloop van tijd je onderwijs intercultureel gemaakt hebben. In de praktijk gaat het uiteraard niet zo. Er zijn vakken waarvoor het wat moeilijker is. Als een thema in goede aarde valt, wil de school dat nog wel eens herhalen.

Het idee achter die werkwijze houdt in dat leerkrachten die samenwerken, aangrijpingspunten kunnen vinden bij elkaar en bevruchtend kunnen werken t.o.v. elkaar. 'Jij zou toch dat kunnen doen, en dat zou voor jou toch mogelijk moeten zijn in dat thema.' of 'Kunnen wij misschien samen dat doen?' Eigenlijk zijn de thema's een methode om ICO te introduceren bij de leerkrachten. En het is niet de enige methode, omdat ook vakwerkgroepen daarbij een aanvulling konden zijn. In de VLOR hebben enkele vakwerkgroepen voorbeeldmateriaal gemaakt om wiskunde, geschiedenis en maatschappelijke vorming intercultureel te verruimen (zie bijlage 2). Dat materiaal wordt over het algemeen zeer positief geëvalueerd. Momenteel zijn er vooral suggesties voor algemene vakken, maar er is weinig materiaal voorhanden voor technische en beroepsvakken. Die leerkrachten hebben vaak hun plaats niet gevonden in het geheel, en dat heeft onnodige weerstanden opgevoerd. Het is niet moeilijk om hen de principes uit te leggen, maar hoe moeten leerkrachten die technische en praktijkvakken geven, die principes toepassen?

Voor de tweede graad wordt de werkwijze meer open gelaten. Scholen kunnen ICO veel meer individueel invullen op basis van de behoeften van de school. Er zijn scholen met een absoluut minimumaantal uren en een minimumaantal doelgroep leerlingen, en scholen die er wel veel hebben. Als ze weinig uren heeft, moet een school een strategie gaan ontwikkelen waar ze het meest haalbare eerst doorvoert en zo de werking geleidelijk gaat uitbouwen. Er wordt wel aanvaard dat een aantal aspecten wat meer

achterop blijven. Er kan niet verwacht worden dat alle leerkrachten van een school zonder meer bereid zijn om een boel extra werk op zich te nemen omdat ze vijf of tien doelgroep leerlingen hebben. Er wordt veel geleidelijker opgebouwd in de tweede graad. We proberen op termijn al die werkvelden op een behoorlijke manier in te vullen. In de werkgroep ICO proberen we via kernpersonen een aantal inzichten door te geven over wat ICO kan betekenen.

Wat is de rol van een pedagogisch begeleider in intercultureel onderwijs?

FILIP PAELMAN: Het werk van de begeleider bestaat erin om ICO zoals de andere OVB-pijlers te implementeren en te laten realiseren op de OVB-scholen. Wij staan niet zelf in voor de concrete uitwerking. Die moet op de school gebeuren. Op het einde van elk schooljaar moet elke OVB-school een aanwendingsplan indienen voor het volgende schooljaar waarin ze uitstippelt wat ze zal realiseren op het vlak van NT2, zorgverbreding, schoolopbouwwerk en ICO. Dat aanwendingsplan gebruiken we om de werking op te starten in september. We overlopen de vier terreinen. We kijken naar de intentieverklaringen in het aanwendingsplan en vertalen dat naar concrete acties: wat, hoe, hoeveel thema's, wie ondersteunen, hoe evalueren,... Dat alles wordt op een eerste kernteam uitgesproken en op papier gezet. Bij het volgende kernteam kijken we hoever we staan met de verschillende terreinen. In april/mei wordt er een eindevaluatie gemaakt en wordt het volgende aanwendingsplan voorbereid. Er wordt daarbij geprobeerd een stap vooruit te zetten op basis van de ervaringen. Die formule heeft succes.

GIL THYS: Bij de inleiding voor secundaire scholen wordt de ICO-planner gehanteerd. Die verbindt kennis, vaardigheden en attitudes met drie dimensies: de multi-referentiële (verscheidenheid), de sociale en de maatschappelijke dimensie. Zo ontstaan er negen velden die intercultureel ingevuld kunnen

worden. De verschillende onderdelen van die planner worden als uitgangspunt genomen. Er wordt echter niet gecontroleerd of scholen goede ICO-planners kunnen maken. De planner is geen doel op zich.

Daarnaast heeft de begeleider als voorbeeld het uitgewerkte materiaal van de werkgroepen die in dit kader binnen de VIOR zijn opgestart. Verder werkt hij of zij met de scholen rond de thema's die zij zelf kiezen. Op elke OVB-school is een leerkracht aangewezen die als kernpersoon de achtergronden van ICO overbrengt op de andere leerkrachten van het team en die de werking coördineert. In de eerste graad is de werkwijze vrij strak aangegeven. Alles wordt gemeenschappelijk bepaald. Dat heeft wel dubieuze gevolgen. Het is voor kernpersonen niet gemakkelijk om die vernieuwingen in de scholen binnen te brengen, en als zij niet goed aanvaard worden door de rest van het team, kan dat uiteraard tot gevolg hebben dat de inzichten over ICO niet aanslaan. Als begeleider heb je die processen niet altijd in de hand. De kans is groot dat er op school nog veel meer vragen opgeroepen worden over hoe ze die inzichten nu in de praktijk moeten brengen. Bovendien is het niet altijd gemakkelijk voor een kernpersoon om al de collega's samen te roepen en aan te porren om nog een thema uit te werken, om taken te verdelen en ervoor te zorgen dat die ook opgenomen worden.

Welke ontwikkelingen ziet u na vier jaar werken?

FILIP PAELMAN: Daar het OVB een geïntegreerd pakket is, moeten we ICO binnen het geheel bekijken. Alles is immers met elkaar verbonden, verweven. Het ene gaat niet vooruit zonder het andere. Dat is het complexe van heel het OVB. Voor de resultaten van OVB ben je bijna afhankelijk van de zwakste schakel. De zwakste schakel in het geheel is momenteel ICO. Op de kernteams wordt ICO altijd als laatste punt

behandeld. Naar het einde toe is iedereen al een beetje moe. Het is bovendien een onderdeel waar niemand al echt vat op heeft. Daarom wordt dit schooljaar in al mijn scholen in februari een extra kernteam ingelast waarop we alleen over ICO spreken. Dan bekijken we de vraagstelling die de school kiest en op welk niveau ze de vraagstelling wil uitwerken. Daarna doorlopen we de vraagstelling volgens het stappenplan in de bundel. We werken heel concreet één onderdeelje uit. Op die manier hoop ik ICO gelanceerd te krijgen.

Uiteraard is er wel al veel gebeurd. De scholen doorlopen als het ware een proces. Daarin bevinden zich een aantal valkuilen waar vrijwel alle scholen in trappen. Maar door die ervaring zetten ze een grote stap vooruit. Een eerste val is die van de folklore. ICO mag daartoe zeker niet beperkt blijven. Marokkaanse ouders komen bijvoorbeeld koekjes bakken op school. Zo ga je kijken naar vreemden. Kijk eens hoe anders ze zijn. Het acceptatiegedrag zit er niet in. Bovendien verwijst je soms naar zaken die niet meer tot de wereld van de kinderen behoren en waar ze zich voor schamen. Kinderen zijn trots op de moderne, westerse aspecten van het land van herkomst. De roots zijn wel belangrijk, maar je moet die leerlingen niet voortdurend confronteren met aspecten die zij als achterstand beschouwen.

Soms gaan scholen zich beperken tot de achtergrond van de kinderen die in de klas zitten. Dat is een tweede val. Als er bijvoorbeeld over kleding gesproken wordt, vraagt men zich af: welke kledij dragen de Turken, de Marokkanen? Ook dat benadrukt enkel de verschillen. Als je over wonen bezig bent, bekijk dan de woonvormen over de wereld heen; de Turkse woning is maar één van de mogelijkheden.

Als derde val heb je de projecten: een school gaat één week intercultureel werken en ziet het onderwerp dan als afgehandeld.

Projecten zijn waardevol, maar het mag daar niet bij blijven. Een positief element is wel dat het waarschijnlijk niet folkloristisch zal zijn en dat het hopelijk intercultureel zo open mogelijk zal gesteld worden. Het nadeel van projecten is de beperktheid in tijd en het overaccentueren van een aantal zaken. Een project is enkel verantwoord als het gekaderd is in een interculturele instelling van de school; als er bijvoorbeeld rekening gehouden wordt met feestdagen uit andere culturen, als kinderen zonder probleem het hunne kunnen meebrengen naar school...

GIL THYS: Het is moeilijk om veralgemeningen te maken over de ontwikkelingen van ICO binnen het secundair onderwijs. In een aantal scholen is ICO aan het evolueren tot een aanvaard onderdeel van de werking. Je ziet scholen waar dat begonnen is met een klein groepje leerkrachten, en waar het uitgedeind is tot iedereen die er vanzelfsprekend aan mee doet. Er zijn scholen waar de thema's enkel een verplichting zijn, en waar ze in de loop van de jaren manieren gevonden hebben om zich daar zo vlug mogelijk van af te maken.

Er zijn ook scholen die er een heel eigen invulling voor gevonden hebben, die niet alleen de thema's draaien, maar ze ook laten aansluiten bij hun werking als geheel en die die daar een functie in geven. Zo was er bijvoorbeeld een school die in het kader van een interculturele week iets gedaan had over voeding. Dat is uitgelopen onder andere op een intercultureel ontbijt. Alle ouders, leerlingen, leerkrachten, inspectie,... waren uitgenodigd. Je kon kiezen uit een Engels, een Turks, een Frans,... ontbijt. Maar het leuke was dat de hele buurt was uitgenodigd. Mensen uit de buurt hadden in het verleden een paar vervelende ervaringen opgedaan met leerlingen uit de school. Zo was er onder andere soms lawaaihinder in de buurt. De leerlingen zijn al die mensen gaan uitnodigen voor dat ontbijt als een soort van toenaderingspo-

ging. Dat is ook intercultureel. Het hoeft niet over exotische culturen te gaan. Hier wordt juist geprobeerd om een brug te slaan, banden te leggen, inzichten tot stand te brengen,... Zo'n initiatief heeft daar in elk geval toe bijgedragen. Het helpt mensen om drempels te overschrijden, angsten te overwinnen op een heel gewone manier. Ik vind dat ICO binnen scholen in de praktijk daar veel meer zou moeten toe leiden. Ook al omdat er dan raakvlakken zijn met bijvoorbeeld schoolopbouwwerk. Die raakvlakken zouden meer benut kunnen worden.

Hoe evalueert u de manier waarop ICO binnen de school gebracht wordt?

GIL THYS: De koppeling van ICO aan het Onderwijsvoorrangsbeleid is een gemiste kans. Daardoor werd de indruk gewekt dat ICO alleen bedoeld was voor scholen waar veel migrantenkinderen zaten, hoewel ICO bestemd is voor alle scholen. Maar enkel de OVB-scholen worden verplicht om er aan te werken. Indien alle inhouden van het OVB echter van in het begin verplicht gesteld zouden zijn voor alle scholen, dan was de introductie ervan mislukt. OVB-scholen zijn dus laboratoria voor vernieuwing. Die scholen die vaak beschouwd werden als achterblijvers, als scholen met een lager niveau van onderwijs, worden ineens de voortrekkers. Andere scholen aanvaardden dat niet zomaar. Er zijn weerstanden om de inhouden ook te gaan toepassen in de rest van het onderwijs. Nochtans kunnen studiebegeleidingsmethodes, schoolopbouwwerk, taalvaardigheidsonderwijs, binnenklasdifferentiatie,... gemakkelijk verruimd worden tot alle leerlingen.

FILIP PAELMAN: Enkel OVB-scholen zijn bezig met iets wat het hele onderwijs zou moeten doen. Wij zijn een aantal strategieën en werkvormen aan het uitwerken. We hopen dat die ervaringen op termijn verspreid zullen worden over alle scholen. Voor NT2 blijkt dat ook niet-OVB scholen het lesma-

teriaal voor taalvaardigheidsonderwijs gaan gebruiken. Van zodra er een handboek of een curriculum is voor ICO zal ook die pijler veel ruimer verspreid worden. Daarom wordt er vanuit verschillende hoeken binnen het OVB gepleit voor een Steunpunt ICO. Men beweert dat ICO meer kans heeft om op de scholen terecht te komen, als zo'n Steunpunt ICO opgestart en gelegitimeerd wordt.

Een Steunpunt ICO?

GIL THYS: Zo'n Steunpunt had er van in het begin moeten zijn. Scholen zijn zich vaak bewust van het belang van de interculturele werking. Maar de instrumenten ontbreken. Er is nog te weinig materiaal aanwezig om het onderwijs intercultureel te maken. Een Steunpunt ICO zou zich vooral kunnen richten op de technische en de beroepsvakken. In het tweede graad zou het ons kunnen helpen om met veel gerichter energie te werken. Nu proberen we noodgedwongen om tot een grootste gemene deler te komen. Het is heel moeilijk om een zicht te hebben op wat er concreet uitgewerkt zal worden binnen de school van de verschillende kernpersonen. Ook naar de lerarenopleiding toe zou zo'n Steunpunt een belangrijke rol kunnen spelen. In de opleiding van leerkrachten wordt immers nog te weinig aandacht besteed aan de extra taken die vanuit de maatschappij van leerkrachten verwacht worden. ICO is er daar één van.

FILIP PAELMAN: ICO is echter niet waardenvrij. Dat betekent dat er vanuit de netten, en meer bepaald het Katholieke net, waarschijnlijk bezwaren zullen zijn tegen zo'n Steunpunt. Als dat Steunpunt dan een taak kan krijgen, zal het veeleer zijn in het aanbieden van strategieën om ICO op school te brengen, dan op het inhoudelijke vlak. Iets in de zin van de bundel die door de VLOR-werkgroep ICO basisonderwijs geproduceerd is.

Hoe worden directies geïnformeerd?

GIL THYS: In het verleden werd te weinig aandacht besteed aan het voorlichten van directies over het Onderwijsvoorrrangsbeleid. Een school kan zelf kiezen voor het instappen in het OVB. Die keuze gebeurt het liefst door de directie in samenspraak met de leerkrachten. In de praktijk is dat zeker niet altijd het geval. Vaak komt het er op neer dat directies hebben gekozen om in te stappen onder andere omwille van de extra's die ze krijgen. Ze laten het dan aan hun leerkrachten over om in te vullen wat er ingevuld moet worden. Dat kan de directies niet altijd kwalijk genomen worden, omdat er uiteindelijk niet zo veel aan voorlichting naar hen toe is geweest. Alles is in het begin zeer vlug beslist. Daardoor is de beslissing om in te stappen op sommige scholen wel in overleg gebeurd, maar in andere scholen is het beslist door de directie alleen, of door een hele kleine groep mensen. Achteraf heeft de rest van de school de repercussies van die beslissing op zich af zien komen zonder dat ze zelf deel hadden gehad aan die basisbeslissing. Daardoor ontstonden dan weerstanden. Directies hebben ook zoveel verantwoordelijkheden: administratie, beleidsbeslissingen,... OVB veronderstelt een zeer ruime pedagogische actie binnen de scholen. Zeker als alle terreinen bestreken worden. Er duiken dan een aantal vragen op waar de directie ook niet altijd een antwoord op heeft. Ik denk dat we een stap verder zouden komen als we tot een meer bewust engagement bij de directies zouden komen. Er zijn er wel die een zeer geëngageerde keuze gemaakt hebben. Bij de voorlichting zijn de directies de vergeten groep.

Voor de tweede graad zijn er vanuit het departement wel informatievergaderingen geweest voor directies: één vooraf en één nadat het al een jaar bezig was. Voor de eerste graad is dat nooit gebeurd. Die voorbereiding heeft een positief effect, maar ze is nog te beperkt geweest. Zo krijg je bij-

voorbeeld nog altijd vragen van scholen wat de houding van de inspectie zal zijn op de vernieuwingen binnen de school. Het OVB legt immers een aantal zaken op en mensen denken nog altijd dat dat hun vakinhouden zal schaden. Zij vragen zich af wat zo'n onderwijsbegeleider te vertellen heeft als hij geconfronteerd wordt met een inspecteur. Wij delen hen dan mee dat de inspectie daarvan op de hoogte gebracht wordt, maar doordat dat niet expliciet van bovenaf bevestigd wordt, bestaan daarrond toch nog altijd twijfels.

Dit schooljaar wordt het hele Onderwijsvoorrangsbeleid geëvalueerd. Het is nog niet zeker dat die extra middelen en begeleiding volgend jaar nog zullen voortgezet worden. Er zijn echter scholen die pas zijn ingestapt in het OVB. Wat zal er overblijven van de ervaringen indien de structuur wegvalt?

GIL THYS: Dan valt het OVB weg.

Ook op scholen die al van in het begin bezig zijn?

GIL THYS: Er is momenteel een positieve evolutie binnen de scholen, maar voor wat hoort wat. Mensen zijn bereid iets extra te doen als ze daar iets extra voor krijgen. Binnen het onderwijs wordt nu al heel veel gevraagd, op allerlei vlakken zoals verkeer, drugs, gezondheidszorgen,... Als er problemen zijn, moet het onderwijs maar helpen om dat bij te sturen, en om de mensen voor te bereiden op een betere toekomst. Dat geldt ook voor het begrip tussen verschillende culturen. Als dat er niet is, moet het onderwijs daar maar iets aan doen.

Als de extra middelen en de begeleiding zouden wegvallen, dan denk ik dat er binnen de kortste keren van dat OVB weinig overblijft. Het is nog te kort op gang om zelfstandig vruchten af te werpen. Voor ICO zijn er scholen die voor een aantal vakken hun weg gevonden hebben, maar het voor een

aantal andere vakken nog niet zien zitten. Vanuit de begeleiding zijn wij nog aan het werken om hen daarbij te helpen. Zo ben ik bijvoorbeeld van plan om met scholen een aantal praktische lessen te gaan uitwerken als voorbeeldfunctie: zie je wel dat het mogelijk is. De bereidwilligheid is er immers wel vaak, maar men ziet de mogelijkheden niet altijd. Ik heb er zelf trouwens ook niet altijd zicht op omdat ik niet vertrouwd ben met de vakken die die mensen geven, en de praktische aanpak daarvan. Indien OVB nu afgebroken wordt, zit je met iets dat totaal onafgewerkt is. Dan kan je verwachten dat dat in mekaar gaat zakken. Behalve misschien bij een aantal individuele leerkrachten. Maar dat heb je natuurlijk met alles. Je zou echter niet meer van een geïntegreerde aanpak binnen een school kunnen spreken.

Ik denk juist dat nu één van de problemen binnen het OVB er uit bestaat dat de middelen voor een aantal scholen te klein zijn. Die middelen worden berekend op basis van het aantal doelgroepeleringen, maar de inhouden die aan de middelen gekoppeld worden, blijven grotendeels hetzelfde. Dat is een zware opgave voor scholen met een kleine omkadering. Er zijn ook scholen met een grote omkadering. Die hebben dan een heel grote school, en dat maakt het ook niet gemakkelijk om veranderingen door te voeren. Als er geen coördinatie meer is, als er geen begeleiding meer bij gezet wordt, als er geen extra middelen meer toegekend worden en duidelijk aangegeven wordt wat de functie van het geheel is, dan denk ik dat we de boel kunnen opvouwen.

Hoe wordt het OVB geëvalueerd?

FILIP PAELMAN: Het wordt op alle terreinen geëvalueerd. Het hele beleid wordt geëvalueerd: door de Commissie Onderwijs Migranten, de VLOR, de begeleiding, de scholen zelf. De coördinatie gebeurt door het Hoger Instituut Voor de Arbeid te Leuven (Steunpunt Migranten). Nu werkt men al aan de adviezen. Op basis van die

adviezen worden de omzendbrieven opgesteld. De laatste jaren was men erin geslaagd die omzendbrieven op een redelijke datum op de scholen te krijgen. Als men dat dit jaar weer zo wil doen, moeten de adviezen pijlsnel geformuleerd worden zodat men die omzendbrief kan versturen. In principe zouden we eind februari die omzendbrief moeten hebben. Dan kan ik voor al mijn scholen een ISB geven waarop die omzendbrief wordt toegelicht voor de directies. In maart moet hij school per school worden besproken, omdat scholen een eigen invulling mogen geven aan het aanwendingsplan. De scholen moeten de tijd krijgen om dat plan met heel het personeel te bespreken, want als het enkel gedragen wordt door de begeleiding, de directie en de kernpersonen, krijg je in de loop van het jaar moeilijkheden met het personeel. De mogelijkheden en het engagement van een school moeten heel duidelijk omlijnd kunnen worden. Anders krijg je autoritaire structuren. Dat aanwendingsplan moet dan uitgeschreven worden en naar de ondersteuningscommissie doorgestuurd worden. Die beoordeelt in welke mate het aanwendingsplan conform de omzendbrief is en of de school zeker aan de minimumvoorwaarden voldoet. Tenslotte moet de school de tijd krijgen om een aantal aanpassingen te doen.

Wat met de non-discriminatiecode?

GIL THYS: Ik verwacht dat we voor ICO een verlengstuk gaan krijgen in de non-discriminatiecode die binnen de scholen zal opgesteld worden. Die code overstijgt het OVB want in het non-discriminatiepact stellen de netten dat ze inspanningen zullen leveren om ICO in alle scholen vorm te geven. Het non-discriminatiepact bestaat uit twee lussen: het toelatingsbeleid op school en de code 'wat doe je dan met leerlingen als ze op school zijn?' Het toelatingsbeleid is voorwerp van plaatselijke bespreking over de netten heen. Het tweede moet binnen de school zelf vorm krijgen. Elk net heeft zich

geëngageerd om de eigen scholen uit te nodigen om een eigen non-discriminatiecode op te stellen. Binnen die code wordt er op een aantal heel concrete vlakken en in heel concrete punten aangegeven - binnen de school zelf opgesteld - welke houding de school aanneemt bijvoorbeeld in verband met racistische incidenten, maar ook om de interculturele verstandhouding binnen de school te stimuleren. Zo kan er bijvoorbeeld naar gestreefd worden dat de namen van de leerlingen op een fatsoenlijke manier uitgesproken worden. Dat is al een begin. De code voorziet ook dat leerlingen op een veilige manier een klacht kunnen indienen bij een vertrouwenspersoon, of zich kunnen informeren wat hun rechten zijn. Elk net heeft een eigen model uitgewerkt die zij aan de eigen scholen voorleggen. Daarbij vragen ze om binnen de eigen school concreet in te vullen wat men er zou aan toevoegen, wat men zou weglaten,... Die non-discriminatiecode wordt gestimuleerd in heel Vlaanderen. Dit nieuwe initiatief valt niet weg wanneer het OVB stopgezet wordt.

De code moet de gelijke behandeling van alle leerlingen mogelijk maken. Dat geldt niet alleen voor migrantenleerlingen. Wij hebben in ons (stedelijk) net uitdrukkelijk in de code gezet dat leerlingen niet kunnen gediscrimineerd worden op basis van sociale afkomst, geslacht, uiterlijke kenmerken,... Het is dus veel ruimer dan migranten. In de code maak je duidelijk dat je ook bij de Vlamingen met subculturen te maken hebt en dat een aantal groepen daarin ook gediscrimineerd worden. Die hebben vaak ook een andere cultuur dan de meerderheidscultuur.

Er is natuurlijk altijd discriminatie geweest in de maatschappij en dus ook binnen het onderwijs. Als je kijkt wie op welke scholen zit en op welke manier daar les gegeven wordt... Vandaar dat het niet gemakkelijk is. Maar dankzij de migranten wordt de aandacht gevestigd op een aantal problemen die al veel langer bestonden. We mogen dus blij zijn dat er migranten zijn.

Voor mij is de wereld een tuin vol culturen waarin duizend bloemen groeien. Door de geschiedenis heen, hebben al deze culturen elkaar gevoed, ze werden op elkaar geënt en gedurende dat proces werd onze wereld verrijkt. Wanneer een cultuur verdwijnt, verlies je een kleur, een verschillend licht, een andere bron. Ik kies net zoveel partij voor om het even welke bloem in deze duizendbloemige tuin als voor mijn eigen cultuur.

Yasar Kemal
in 'De donkere wolk boven Turkije'
De Morgen, 28 januari 1995

Kristel De Wulf
Trekweg 43
9030 Mariakerke

T U S S E N D O O R

WISSELWERKING TUSSEN INSTRUCTIE- EN LEERSTRATEGIEËN

In de twee vorige nummers van Vonk heeft Oscar de Wandel verslag gedaan van een onderzoeksproject naar metacognitieve en cognitieve strategieën, dat momenteel op de UIA loopt.

Op **dinsdag 2 mei 1995** (van 9.30 tot 17 uur) wordt, in samenwerking met het Centrum voor Beroepsvervolmaking Leraren (CBL) van de UIA een studiedag opgezet waarop deskundigen uit Nederland en Vlaanderen hun ervaringen met strategiegericht onderwijs zullen uiteenzetten.

De doelgroep bestaat hoofdzakelijk uit pedagogisch adviseurs, inspectieleden Nederlands, DVO-medewerkers, nascholers en lerarenopleiders.

In de voormiddag gaat de aandacht vooral uit naar ervaringen met instructie en leerstrategieën (Ph. Yde, G. Westhoff, H. Bonset), in de namiddag ligt het accent op (meta)cognitieve strategieën en leren leren (G. Rijlaarsdam, J. Elen, J. Vermunt, M. Elshout-Mohr en L. Verschaffel). Het verslag van deze studiedag verschijnt als een nummer van Vonk (25/1, september-oktober 1995).

Inlichtingen en inschrijvingen: CBL-UIA, Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk,
tel. 03/820.29.60.